

ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ ΚΟΣΣΕΝ

Τοῦ Διονυσίου Κοσσέν ὁ θάνατος, ἐπισυμβὰς εἰς τόσον κρίσιμον διὰ τὴν ἑλληνικὴν ὑπόθεσιν στιγμὴν, δικαίως ἐθεωρήθη ὡς ἐθνικὴ συμφορὰ. Ὁ φιλελληνισμὸς τοῦ Κοσσέν ἦτο καὶ παρὰ τοῖς συμπατριώταις αὐτοῦ παροιμιώδης εἰς τοιοῦτον ἀληθῶς βαθμόν, ὥστε, ὅτε πρὸ δεκαπενταετίας εἶχε καταληφθῆ τὸ Παρίσι ὑπὸ μανίας « παρατσουκλίων », ὁ βουλευτὴς Παρισίων εἶχεν ἐπονομασθῆ *le bel hellène*, ἐπίθετον ὅπερ ἐδικαιολόγει διὰ τῆς ὄντως ὠραίας του ἐμφανίσεως καὶ τῆς διὰ τὴν χώραν μας ἀγάπης, τόσον μεγάλης ὥστε αὐτὴ ἐφαίνετο προσήκουσα μᾶλλον εἰς Ἕλληνα.

Γνωστὸν δ' ἐπίσης εἶναι ὅτι ὁ φιλελληνισμὸς τοῦ Κοσσέν δὲν ὑπῆρξε παροδικὸν πάθος. Ἀφ' ἧς εἰσηλθεν εἰς τὴν Γαλλικὴν βουλήν, τῷ 1893, μᾶς ὑπεστήριξεν ὁ ἀτυχὴς πόλεμος τοῦ 1897 δὲν τὸν ἀπεγοήτευσεν, ἐνθουσιωδῶς συνηγόρησε τῆς ἐγγυήσεως τοῦ χρησιμεύσαντος εἰς τὴν ἀπολύτρωσιν τῆς Θεσσαλίας δανείου, καὶ κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τοῦ Μακεδονικοῦ ἀγῶνος, ὁπότε οἱ πλεῖστοι τῶν ἐν τῇ Ἑσπερίᾳ τέως φίλων μας, ὑπολαβόντες ὅτι οἱ Βούλγαροι εἶχον ἐπιχειρήσῃ ἀγῶνα ἀπολυτρώσεως, ἐστράφησαν πρὸς αὐτούς, ὁ Κοσσέν δὲ διδῶν πῶς εἶχε τὸ ζήτημα, οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν μᾶς ἐγκατέλιπε. Μόνος δὲ ἢ σχεδὸν μόνος μὲ τὸν Ροίζατ καὶ δράκα φιλελλήνων καὶ κατὰ τὸ παρελθὸν θῆρος ὑπεστήριξεν ὅτι καθήκον καὶ συμφέρον τῆς Γαλλίας ἦτο νὰ μὴ συνδιαλλαγῆ μετὰ τῶν ἐν Ἀγκύρᾳ, ἀλλὰ νὰ ὑπερμαχήσῃ τῆς Συνθήκης τῶν Σεβρῶν.

Ταῦτα πάντα εἶναι τόσον γνωστά, ὥστε σχεδὸν περιττὸν νὰ τὰ ὑπενθυμίσω. Τοῦ Κοσσέν δ' ὅμως ἐλθόντος μόνον

ἄπαξ εἰς τὴν Ἑλλάδα, θὰ ἐπεθύμουν νὰ ἔδιδον ἐνταῦθα ἀμυδρὰν σκιαγραφίαν τῆς ὅλης τοῦ ἀνδρὸς σταδιοδρομίας, ἕξ ἧς θὰ καταφανῆ σὺν τοῖς ἄλλοις καὶ ἡ ὅλως ἐξαιρετικὴ ἠθικὴ καὶ πνευματικὴ αὐτοῦ μορφῆ.

*
* *

Ὁ βαρῶνος Denys Cochin ἐγεννήθη τῇ 1 Σεπτεμβρίου 1851 ἐκ παλαιοτάτης παρισινῆς οἰκογενείας ἀπὸ πολλῶν αἰώνων γνωστῆς διὰ τὴν συμμετοχὴν αὐτῆς εἰς τὴν διοίκησιν τῆς γενεθλίου πρωτεύουσας, ἔτι δὲ μᾶλλον διὰ τὴν φιλανθρωπίαν της, ἧς δεῖγμα εἶναι καὶ τὸ μέγα παρισινὸν νοσοκομεῖον τὸ φέρον τὸ ὄνομά της.

Ὁ πατὴρ του Αὐγουστίνος, υἱὸς καὶ ἔγγονος δημάρχων τοῦ 12^{ου} διαμερίσματος τῶν Παρισίων, διέπρειπε καὶ αὐτὸς ὡς ἀρχεδρος καὶ δήμαρχος τοῦ 10^{ου} διαμερίσματος. Πρὸ παντὸς δὲ διεκρίθη ἐπὶ προσηλώσει εἰς τὰς φιλανθρωπικὰς τῆς οἰκογενείας του παραδόσεις. Συνέτεινεν ὥστε νὰ λυθῆ διὰ τῆς ἰδρύσεως τοῦ ἐν Μεττραὶ εἰδικοῦ σωφρονοστηρίου τὸ ἀκανθωδέστατον ζήτημα τῆς φυλακίσεως τῶν ἀνηλίκων. Οὐχ ἦτιον δ' εἰργάσθη πρὸς πολλαπλασιασμὸν τῶν νυκτερινῶν καταλυμάτων καὶ πρὸς διάδοσιν τῆς μεθόδου τοῦ Πεσταλότζη, γράφας καὶ τὴν βιογραφίαν τοῦ μεγάλου τούτου ἀνδρὸς, εἰς ὃν καὶ ὁ Σύλλογος πρὸς διάδοσιν Ὁφελίμων Βιβλίων ἀφιέρωσεν ἐν ἀπὸ τὰ κόκκινά του βιβλία. Κληρονόμος τοιούτων ἀνδρῶν καὶ ὑπερακοντίζων αὐτοὺς ἀπὸ ἀπόψεως εὐγλωττίας καὶ ἐξαιρετικῶς πολυσχιδοῦς μορφώσεως, ὁ Διονύσιος Κοσσὲν ἐσυνέχισε καὶ ἐξωλόγησε συνάμα τὰς παραδόσεις των. Ὑπῆρξεν ἐν τῇ πολιτικῇ βασιλόφρων, ἀλλ' ἡ συντηρητικότης του δὲν ἦτο καὶ ἀντιδραστικότης. Ἐν τῷ λόγῳ ὃν ἐξεφώνησε κατὰ τὴν δεξιῶσίν του ἐν τῇ Γαλλικῇ Ἀκαδημίᾳ, ἐξέφρασε τὴν πίστιν αὐτοῦ εἰς τὸ συνταγματικὸν πολίτευμα ὑπενθυμίσας καὶ τὸ τοῦ Καβουρ «meglio la camera chè l' anticamera». Ἀρχηγὸς τοῦ καθολικοῦ κόμματος, ὑπῆρξε πρῶτον χριστιανὸς καὶ ἔπειτα λατίνος· ὁσάκις δ' ἐκινδύνευον οἱ χριστιανοὶ τῆς Ἀνατολῆς, ἔσπευδε νὰ ταχθῆ εἰς τὸ πλευρόν των, χωρὶς

νά σκεφθῆ ἂν εἶχον τὰς αὐτὰς καὶ αὐτὸς δοξασίας περὶ ἐκπορεύσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Τέλος θερμὸς πατριώτης, ἐσεβάσθη πάντοτε καὶ τὰ δίκαια τῶν ἄλλων ἐθνικοτήτων. Ἡ δρᾶσίς του ἄλλως ὑπῆρξεν ἀνάλογος τῶν αἰσθημάτων του. Δεκαεννεαέτης ὅτε ἐξεργάγη ὁ γαλλογερμανικὸς πόλεμος, ἔσπευσε νὰ καταταχθῆ ὡς ἐθελοντῆς καὶ ἐπιδείξας σπανίαν ἀνδρείαν ἐπαρρησιοφορήθη καὶ ἐγένετο σημαιοφόρος τοῦ στρατηγοῦ Βούρβαχη, συνδεδεὶς οὕτω νεώτατος μετὰ τῆς Ἑλλάδος διὰ τοῦ ἐκ Κεφαλληνίας ἔλκοντος τὸ γένος ἀνδρείου στρατιώτου.

Λήξαντος τοῦ πολέμου ἔλαβεν, ὅπως ὁ Ποανκαρέ, ὁ Δεσσανέλ καὶ ἄλλοι ἔξοχοι συμπατριῶταί του, πτυχίον τῆς τε νομικῆς καὶ τῆς φιλολογίας, ὅπερ δὲ σπανιώτερον ἐπεδόθη καὶ εἰς τὰς φυσικὰς ἐπιστήμας, ἐργασθεὶς ἐπὶ ἔτη εἰς τὰ ἐργαστήρια τοῦ Παστέρ καὶ τοῦ Σουτζενβεργέ. Ἡ πολυσχιδεστάτη δ' αὕτη μόρφωσις ἐπέτρεψεν εἰς αὐτὸν βραδύτερον νὰ πραγματευθῆ μετ' ἴσης ἀρμοδιότητος ζητήματα, ὅσον διάφορα τὰ τοῦ φωτισμοῦ τῶν Παρισίων, τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς τῆς Γαλλίας καὶ τῆς φιλοσοφίας τοῦ Δεκάρι.

Ταχέως δ' ἐνυμφεύετο μετὰ γυναικὸς ἀνταξίας αὐτοῦ καὶ ἀπὸ ἀπόψεως γένους καὶ ἀπὸ ἀπόψεως μορφώσεως, ἀπέκτα δ' ἔξ αὐτῆς τρεῖς θυγατέρας καὶ τρεῖς υἱούς, ἔξ ὧν δύο φεῦ ἐπέπρωτο νὰ χάσῃ κατὰ τὸν πόλεμον.

Ἄλλ' ἡ πολιτικὴ ταχέως ἔμελλε νὰ τὸν ἀποσπάσῃ ἀπὸ τὰ θέλγητρα τῆς ἐπιστήμης καὶ τοῦ οἰκογενειακοῦ βίου. Ἀπὸ τοῦ 1881 ἐξελέγετο δημοτικὸς σύμβουλος Παρισίων καὶ ἔμενε τοιοῦτος μέχρι τοῦ 1893, ὅποτε ἐξελέγη βουλευτῆς. Ἡ θέσις βασιλόφρονος καὶ καθολικοῦ ἀντιπροσώπου δὲν ἦτο εὐκόλος ἐν σώματι, ὅπερ ἦτο τότε πολὺ περισσότερον ὀξυρροστικὸν καὶ ἀντικληρικόφρονον ἢ νῦν. Ὁ Κοσσέν κατώρθωσεν ἐν τούτοις νὰ ἐπιβληθῆ εἰς τοὺς συναδέλφους του, τὸ μὲν διὰ τῆς πραγματικῆς του φιλελευθερίας καὶ τῆς φιλοφροσύνης, τὸ δὲ ἀφοσιούμενος εἰς ζητήματα γενικωτέρου ἐνδιαφέροντος, δι' ἃ ἡ ἐπιστημονικὴ του προπαίδεια τὸν εἶχε πολὺ μᾶλλον τῶν πλείστων συναδέλφων του παρασκευάσῃ, ὡς λ. γ. τὸ ζήτημα τοῦ φωτισμοῦ, τῆς φορολογίας τοῦ ἄρτου.

τοῦ χημικοῦ δημοτικοῦ ἐργαστηρίου, ἐφ' ὧν ἄλλως ἐδημοσίευσεν καὶ περισπούδαστα ἄρθρα ἐν τῇ Ἐπιθεωρήσει τῶν Δύο Κόσμων.

Τὰ αὐτὰ προσόντα τῆς προσηνείας, τῆς ἀρμοδιότητος, τῆς πολυσχιδίας ἐξησφάλισαν ἀμέσως εἰς τὸν Κοσσὲν ἐξαιρετικὴν θέσιν καὶ ἐν τῇ Βουλῇ, ἐν ἣ εἰσῆλθε πάντοτε ὡς ἀντιπρόσωπος Παρισίων τῷ 1893 καὶ ἧς μετέσχε ἐπὶ 26 συναπτὰ ἔτη, ἐκουσίως ἀποσχὼν τῶν ἐκλογῶν τοῦ 1919. Ἐν τῷ Κοινοβουλίῳ ἄλλως ἠδυνήθη νὰ ἐπιδείξῃ καὶ ἄλλο προσόν, μὲ τὸ ὁποῖον τὸν εἶχε πλουσίως προικίσῃ ἡ φύσις, τὴν εὐγλωττίαν. Οὐδέποτε παρεσκευάζε τοὺς λόγους του καὶ ἐν τούτοις εἰς τὰς ἀγορεύσεις του οὐδέποτε ἀνεύρισκέ τις τὰ ἐλαττώματα τῶν αὐτοσχεδιῶν ῥητόρων καὶ διὰ τοὺς πλατειασμοὺς καὶ τὴν ἀταξίαν. Τοῦναντίον ἐχαρκτηρίζεν αὐτὰς σπανία εὐρυθμία, μέτρον ἐν τῇ ἐξάρσει, ἀφθονία ἐπιχειρημάτων καὶ ἐξαιρετικὴ ἀβρότης. Οὐδὲν ἄπορον ἂν αἱ ἀγορεύσεις αὐταὶ συλλεγεῖσθαι εἰς τρεῖς τόμους, οὓς μεθ' ὑπερηφανίας λόγῳ τῆς ἀφιερώσεως φυλάσσει ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ του ὁ γράφων, προστεθεῖσθαι εἰς τὰς ἄλλας ἐπιστημονικὰς καὶ φιλοσοφικὰς μελέτας ταχέως ἠγοίξαν εἰς αὐτὸν τὰς πύλας τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας. Ἄλλ' ὁ ἀναγινώσκων τὰς ἀγορεύσεις ταύτας ἐννοεῖ ἐπίσης πῶς ὁ Κοσσὲν ἠγούμενος κόμματος, ὅπερ δὲν ἠρίθμει οὔτε τὸ δέκατον τῶν βουλευτῶν, καὶ πραγματευόμενος ζητήματα ὅσον φλέγοντα ἦσαν τότε τὸ μοναστικόν, ὁ χωρισμὸς ἐκκλησίας καὶ πολιτείας, ὁ φόρος τοῦ εἰσοδήματος, ἡ ὑπόθεσις Δρεῦφούς, κατώρθωσε πάντοτε ν' ἀκούεται εὐμενῶς ὑπὸ τῆς πλειονοψηφίας. Εἶναι πράγματι πάντοτε καλῆς πίστεως, πάντοτε πεπεισμένος περὶ ὧν λέγει, ἀλλ' ἐκ παραλήλου σέβεται καὶ τὰς πεποιθήσεις τῶν ἄλλων εἶναι πραγματικὸς φιλελεύθερος.

Ἐννοεῖται ὅτι αἱ ἀγορεύσεις αὐταὶ ἀποτελοῦσι νέον δείγμα τῆς πολυσχιδοῦς του μορφώσεως. Κυρίως εἰπεῖν, οὐδὲν ζήτημα τοῦ εἶναι ξένον. Πότε διαμαρτυρούμενος κατὰ τῆς ἀπαγορεύσεως τῆς παραστάσεως τῶν Μοναχικῶν ψυχῶν τοῦ Χάουπτμαν, ἦν ὡς πραγματικὸς φιλελεύθερος καταδικάζει, δεικνύεται ἐντριβῆς καὶ τῆς θεατρικῆς φιλολο-

γίας. Πότε ἐκφωνεῖ σειρὰν λόγων περὶ δημοσιογραφικῶν καὶ οἰκονομικῶν θεμάτων, πότε πραγματεύεται περὶ Μαδαγασκάρ, καὶ πότε περὶ νέου ἐν Παρισίοις σιδηροδρομικοῦ σταθμοῦ. Ἄλλ' ὡς εἰκός, αἱ πλεῖσται τῶν ἀγορεύσεων του περιστρέφονται περὶ τὸ ἐκκλησιαστικὸν ζήτημα καὶ τὴν ἔξω-τερικὴν πολιτικὴν. Καὶ ἐκ τῶν τελευταίων πάλιν αἱ πλείο-τεραι ἀφορῶσιν εἰς τὸ Ἀνατολικὸν ζήτημα καὶ ἀποτελοῦσιν αἰώνιον τίτλον ἐπὶ τῆς εὐγνωμοσύνης τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ.

Ὅταν, ἐκραγέντος τοῦ μεγάλου πολέμου, ἡ κοινὴ συνεί-δησις ἐπέβαλεν εἰς τοὺς Γάλλους πολιτευομένους τὴν τόσον συντελέσασαν εἰς τὴν νίκην Ἱερὰν Ἐνωσιν (Union Sacrée), προκειμένου νὰ περιληφθῇ ἐν τῷ ὑπουργικῷ συμβουλίῳ καὶ βασιλόφρων πολιτευτῆς, πάντες ὑπέδειξαν τὸν Denys Cochin. Τοῦτο ὑπῆρξε δι' αὐτὸν μεγίστη ἱκανοποίησις, ἀλλὰ μικρὸν ἀντιστάθμισμα τῶν φοβερῶν πικριῶν αἴτινες τὸν περιέμενον. Κατὰ τὸν πόλεμον ἔχασε δύο υἱούς, ἐν ᾧ ὁ τε ἀδελφός του καὶ ὁ γαμβρός του ἐπληγόνοντο βαρέως. Καὶ εἰς μὲν τὰς δοκιμασίας ταύτας ἀντέταξε καρδίαν καὶ χριστιανοῦ καὶ στωικοῦ, ἀλλὰ πόσον βαθὺ ὑπῆρξε τὸ τραῦμα κατέδειξεν ἡ ἀμέσως μετὰ τὴν εἰρήνην κατάπτωσης τῆς υἱείας του καὶ ἡ ἀπὸ τῶν ἐκλογῶν τοῦ 1919 ἀποχή. Ἐγνώ-ριζε τὴν θέσιν του καὶ ἀνέμενε τὸν θάνατον μετὰ ἡρεμίας, ἀλλ' ἐν τούτοις δὲν ἔπαυε νὰ σκέπτεται τὴν Ἑλλάδα καὶ εἰς αὐτὴν ἀφιέρωνε σχεδὸν πάντα τὰ τελευταῖα ἑβδομαδιαῖά του ἄρθρα ἐν τῷ Φιγαρῷ. Ὁ δ' ἀγὼν οὗτος παρὰ τὸ πλευ-ρόν μας, καθ' ἣν στιγμὴν ἐπάλαιε συνάμα κατὰ τοῦ Χάρου, ὑπῆρξε τὸ συγκινητικώτερον τῶν πολλῶν δειγμάτων ἀγάπης ἄτινα μᾶς ἔδωκε.

A. M. ΑΝΔΡΕΑΔΗΣ

Καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου

